

ÖZGÜRLÜK VE EŞİTLİĞİ UZLAŞTIRMAK: HAKKANİYET OLARAK ADALET

1. Eşitlik için İki Argüman

Liberteryenler ekonomik eşitsizliklerin giderilmesini amaçlayan politikalarla ilgili iki çeşit eleştiri geliştirirler. Bunlardan ilki, bu tür politikaların kötü sonuçları olduğunu ileri süren araçsal eleştirilerdir. Örneğin, bu programlar, kimi zaman, piyasa fiyatlarını bozarak, çalışma ve yatırıma yönelik teşvikleri sınırlandırarak verimsizlik yarattıkları için; kimi zaman, örgütlü çıkar grupları tarafından kendi dar çıkarları için kullanılmak üzere kuşatılacak büyük bir düzenleyici aygıtı gerektirdikleri için; kimi zaman, siyasal gücün vicdan, düşünce ve siyasal katılım özgürlüklerini tehdit edecek şekilde yoğunlaşmasını gerektirdikleri için eleştirilirler. Liberteryen bir diğer felsefi eleştiri ise bu programların, bireysel özgürlük hakkını ihlal ettikleri için adil olmadıkları yönündedir.

Bu ayırmadan şimdi bahsediyorum; zira, buna paralel olarak, sosyo-ekonomik eşitsizlikleri gidermeye yönelik politikaları *destekleyen* argümanları da iki ayrı sınıfa ayırabiliriz. Araçsal savunular, bu politikaların eleştirenlerin iddia ettikleri türden vahim dezavantajlara yol açtıklarını reddederler: Söz gelimi, negatif teşviklerin etkisinin, emek ve diğer kaynak arzının beklenen getirileri açısından *o kadar da* tatmin edici olmaması nedeniyle, görece küçük olduğu ileri sürülür. Daha olumlu bir bakış açısından, eşitlikçiler eşitsizliğin azaltılmasının genel refah için iyi olduğunu ve/ya da aşırı eşitsizliğin demokrasi açısından kötü olduğunu ileri sürebilirler.

Genel refah argümanını ele alın. Bir versiyonu, bir kişinin eğitimi ve öğretimi için yapılan yatırımlarda azalan verim öncülünden yola çıkar: Öyleyse, yüksek düzeyde insani sermayeye sahip olanlara daha fazla yatırım yapıldığında elde edilen üretim kazançları, daha düşük düzeylerdeki

kişilere aynı yatırım yapıldığında elde edilen kazançlardan daha azdır. Bu durumda, bir toplumda daha az eğitim ve öğretime sahip olanların eğitim ve öğretime daha fazla yatırım yapılması iyi olacaktır (ve tabii ki, sermaye piyasalarının, bireylerin kendi eğitim ve öğretimlerini finanse etmelerini zorlaştıracak aksaklıkları göz önüne alınarak). Bu yatırımlar söz konusu bireylerin piyasada daha fazla gelir elde etmelerini sağlayacak ve böylelikle gelir dağılımındaki farklılıkları azaltacaktır. Bu, aynı zamanda, toplum için daha fazla kazanç sağlayacaktır; genel refah argümanına göre hem genel-refahı-yaygınlaştırıcı büyümeyi hem de eşitliği (fırsat eşitliğini ve sonuçlarda eşitliği) teşvik edecektir.¹

Eşitlikçiler daha fazla eşitsizliğin demokrasi açısından kötü olduğunu da ileri sürebilirler. Bu argümanın bir versiyonuna göre, insanlar kaynaklarda ve yaşam koşullarında eşitlikten faydalanamadıklarında kendilerini bir siyasal topluluğa ait görmezler: Bunun sonucunda iyi işleyen bir demokrasi için gereken temel dayanışma unsurları göz ardı edilir ve nihayetinde, toplumsal çatışma artar, insanlar fedakârlık yapmakta isteksizlik gösterirler, yurttaş katılımı azalır ve ortak bir tehdit karşısında herkesi biraraya toplamakta daha fazla zorluk yaşanır.

Her iki araçsal argüman hattı da önemli. Esasen, söz gelimi, Friedman gibi hükümetin genel refahı artırmak için hareket edebileceğini düşünen seçim-temelli bir liberteryen olsanız bile eşitsizlikle ilgili olarak kaygılanmanız için alan sunuyorlar: Genel refah için seçimi düzenlemek genel olarak kabul edilebilir ise, bu tür bir düzenleme, eşitsizliği azaltıcı sonuçları beraberinde getirecekse, pek tabii ki, kabul edilebilir. Hiç şüphesiz ki, hem genel refah hem de demokrasi üzerine kurulan argümanı değerlendirmek karmaşık, ampirik bir mesele.

¹ Tartışma için bkz. Aghion, *Growth, Inequality, and Globalization*, s. 11-33.

Burada, bu konulara, değerlendirme yapmak için değil, önümüzdeki bir kaç hafta boyunca inceleyeceğimiz *felsefi eşitlikçilikten* ayrıştırmak için değiniyorum. Felsefi eşitlikçiliğe göre bazı eşitsizlik biçimleri, sadece demokrasi ya da genel refah üzerinde olumsuz etkilere sahip oldukları için değil, daha içsel özelliklerden dolayı savunulamaz—zira, *adil değil*ler.

Özellikle, Rawls ve Dworkin tarafından önerilen *liberal eşitlikçilik* çerçevesinde adaletin temel gereği toplum üyelerinin özgür ve eşit kişiler olarak muamele görmeleridir. Eşitlerden oluşan, hukukun ve izlenen politikaların toplum üyelerinin yaşamsal imkânlarını etkilediği bir toplumda—Tocqueville’e göre “demokratik” bir “toplumda”—fırsat eşitsizliği ve sonuçlarda eşitsizlik, toplumun üyelerinin eşitler olarak muamele görmedikleri şüphesini yaratırlar. Dworkin’in de belirttiği gibi: “Herhangi bir toplumda gerçekleştirilen kaynak dağılımı o toplumun hukuk ve politikalarının—sadece mülkiyet ve vergi yasalarının değil, vatandaşların ve yetkililerin yasalaştırdıkları ve uyguladıkları karmaşık yasal yapılanmanın tümünün—bir fonksiyonudur. Yasalar arasındaki farklar, küçük de olsa, sonuçlarda da farklılığı beraberinde getirir. Tüm yasal yapılar içerisinde bazı vatandaşların yaşamlarıyla ilgili olarak diğer vatandaşlara göre daha kasvetli öngörülerle—ya da en azından daha az parlak öngörülerle—yüzleştiklerini tahmin edebiliriz ve eşitlerden oluşan bir toplumun, öngörüsü daha kötü olanlara öngörüsünü daha iyi kılabilen farklı bir düzenlemeyi neden tercih etmediğini anlatmaya hazır olması gerekir.”²

Böyle bir açıklama mümkün ve Rawls ile Dworkin bu açıklamanın farklı versiyonlarını sunuyorlar. Burada, adalet üzerinden—yaşam koşullarındaki eşitsizliklerin “bireylerin hakkaniyet temelli muamele görmeleri” açısından sonuçsuz kaldıkları saptaması üzerinden—geliştirilen eleştirinin kendi içinde ayrı bir argüman olduğunu ve bu argümanın temelinde toplum üyelerinin özgür ve eşit kişiler olarak muamele görmeleri gerektiği görüşünün yattığını vurgulamak istiyorum. Rawls ve Dworkin haklılarsa, bu son derece soyut ilkenin ekonomik adalet açısından önemli sonuçları var ve tabii ki, daha geniş yansımaları da olabilir—siyasal eşitlik ve toplumsal cinsiyet ve ırk temelli eşitliğe yaklaşımı belirlemek açısından.

2. İki Adalet İlkesi

John Rawls'un *A Theory of Justice* başlıklı eserinde “hakkaniyet olarak adalet” olarak adlandırılan bir teori önerilir. Bu teori, vatandaşların anayasayı, yasaları ve temel sosyal politikaları değerlendirmeleri açısından yönlendirici olması amacıyla iki adalet ilkesini kapsar.

1. İlk ilkeye—temel özgürlüklerde eşitlik ilkesi— göre her vatandaş, en kapsamlı temel bireysel ve siyasal özgürlüklerde eşitlik sistemi içerisinde yaşama hakkına sahiptir ve bu hak diğer vatandaşlar için de geçerli olan benzer bir özgürlükler sistemiyle bağdaşmalıdır. Seçim temelli liberteryenler kendi başına özgürlüklere yönelik hakları savunurken, Rawls'un özgürlük ilkesi özellikle belirli özgürlükler—düşünce ve vicdan özgürlüğü; siyasal özgürlükler (katılım hakları); örgütlenme özgürlüğü; bireyin özgürlüğü ve bütünlüğü ve hukuk devletiyle ilişkili özgürlükler—

için katı koruma politikalarını gerektirir. Rawls'un ilk ilkesi, aynı zamanda, siyasal özgürlüğü şiddetle gerektirir. Siyasal özgürlük *adil* bir *değer* olarak temin edilmelidir: Siyasal mevki sahibi olma ve siyasal nüfuz kullanma fırsatları sosyo-ekonomik konumdan bağımsız olmalıdır; diğer bir ifadeyle, eşit motivasyona ve yeteneğe sahip insanlar eşit fırsatlara sahip olmalıdırlar.

2. Rawls, ilkelerinin “eşitlikçi bir adalet anlayışını ifade ettiği”ni söyler.¹

Böylece, ikinci adalet ilkesine göre sosyo-ekonomik eşitsizlikler, ancak iki koşulu karşıladıklarında kabul edilebilirler. İlk olarak, meşru eşitsizlikler, herkese, *adil fırsat eşitliği* koşulları altında açık olan mevkilerle ve pozisyonlarla bağlantılı olmalıdır. Burada belirgin bir şekilde, “çıkış kapısı eşitliği” vurgusu olduğunu söylemek mümkün: Eşit derecede yetenekli ve motivasyonlu olan insanların, arzulanan konumlara gelebilmeleri için eşit fırsatları olmalı; bir kişinin kaderi, doğumundaki ve yetiştirilmesindeki sosyal koşullara bağlı olmamalı.

İkinci olarak, farklılık ilkesine göre sosyo-ekonomik eşitsizlikler toplumun en az avantajlı kesimlerinin en fazla faydasına işleyecek şekilde olmalı. Bir toplumun temel özgürlüklerde eşitliği ve fırsat eşitliğinde adaleti garanti altına aldığını varsayın. Özellikle, görece kıt olan doğal yeteneklere bağlı olarak bazı insanların pazardaki değeri daha yüksek olan becerilere sahip olduklarını ve diğerlerinin pazardaki değeri yüksek olan benzer becerilerden yoksun olduklarını varsayın. Her iki gruptaki insanların da çok çalıştıklarını ve toplumsal katkı sağladıklarını farzedin. Buna rağmen, emek piyasasında gözle görülür ölçüde farklı kazançlar elde edecekler ve bu farklılıklar onların hedefleri ve bu hedefleri ne ölçüde gerçekleştirebilecekleri üzerinde büyük etkiye sahip olacaktır. Hepimizin eşit yaratıldığı önermesine bağlı bir toplumda, doğal yetenek üzerine temellenen bu tür eşitsizlikler nasıl kabul edilebilir?

Farklılık ilkesinin verdiği yanıt, eşitsizliklerin, ancak doğal yeteneklerdeki farklılıklardan kaynaklanan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla üretildikleri takdirde kabul edilebilir olduklarıdır. Farklılık ilkesi uygulamaya konulduğunda, herkes—ve özellikle en az avantajlı grup—mevcut nüfusun içindeki yetenek çeşitliliğinden kaynaklanan faydadan pay alır." Farklılık ilkesi, esasında, doğal yeteneklerin, bazı açılardan ortaklaşılabilir bir varlık olarak dağılımını ve bu dağılımın tamamlayıcılarının mümkün kıldığı daha büyük toplumsal ve ekonomik faydaların paylaşılması üzerindeki görüş birliğini temsil eder. . . . Doğal olarak avantajlı olanlar sırf daha fazla yetenekli oldukları için değil, eğitim ve öğretim maliyetlerini karşılamak ve kapasitelerini daha az talihli olanlara yardımcı olmak amacıyla kullanmak için daha fazla kazanacaklar."²

Farklılık ilkesi, yeteneklerin herkese fayda sağlayacak ve özellikle en dezavantajlı konumda olanların faydasına olacak şekilde dağıtılmasını amaçlamakla, yeteneklerin dağılımını, ortaklaşılabilir bir varlık olarak alır. Bir kişinin yeteneklerinin toplumsal olarak en faydalı şekilde kullanılmasını emretmez. Ancak, insanların yeteneklerinin ve becerilerinin kullanımından sadece bu yetenek ve beceriler en dezavantajlı konumda olanlara fayda sağladığı takdirde daha fazla getiri beklentisi içerisine girmelerinin meşru olduğunu belirtir. Farklılık ilkesiyle amaçlanan, doğuştan sahip olunan kapasiteler arasındaki eşitsizliklere karşı çıkmak ya da bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmak değildir. Genetik değişiklikler bir yana bırakıldığında bu tür farklılıkların varlığı muhtemelen doğal bir gerçekliktir. Siyasal ahlâkın sorusu, ahlâki olarak eşit insanların kaderi açısından büyük etkiye sahip oldukları göz önüne alındığında, bu tür farklılıklarla ne yapılacaktır.³

Söz konusu insani farklılıklar karşısındaki doğru tutum bu farklılıkları ortadan kaldırmak değildir: İnsani farklılıklar genellikle çok değerlidirler ve eylemlerimizin birbirini tamamlamalarını sağlarlar. Önemli olan, kurumlarımızın, birincil toplumsal değerler itibariyle, insanların bu farklılıklardan, herkesin hakkaniyet esası üzerinden muamele görmesini sağlayacak şekilde, faydalanabilmelerini sağlamaları için gereken önlemleri almaktır.

Rawls, farklılık ilkesini önerirken, ekonomimizin, aramızdan kabiliyetli olanları keşfetmek ve ödüllendirmek üzere tasarlanmış bir yetenek yarışması olduğu fikrini reddetmemizi önerir. Bunun yerine, ekonomi, özgür ve eşit insanlar olarak görülen bütün üyelerin makûl bir yaşam sürmelerini sağlamak için tasarlanmış adil bir işbirliği şemasının bir parçası olarak tanınmalıdır: Rawls, şöyle der: ""Hakkaniyet olarak adalette insanlar birbirlerinin kaderlerini paylaşmaya razı olurlar. Kurumları tasarlarken doğanın ve toplumsal çevrenin kazalarından, sadece ortak fayda için olmak kaydıyla, faydalanmayı taahhüt ederler."

3. Rawls'un iki adalet ilkesi faydacılığa ve liberteryanizme bir alternatif teşkil eder. Faydacılığa alternatiftir, zira, temel özgürlüklerde eşitlik hakkı ve değerlerin dağıtımı üzerinden tanımlanan hakkaniyet ilkesi genel refahın maksimize edilmesi karşısında öncelikli kılınır. Özellikle, özgürlüğün önceliği vurgusu nedeniyle, Rawls'un *hakkaniyet olarak adaleti* doğrudan liberal siyasal düşünce geleneği içerisinde yer alır. Fakat aynı zamanda liberteryanizm karşısında da bir alternatif teşkil eder; çünkü, adalet, kendi başına özgürlüğün değil, temel özgürlüklerin özenle korunmasını gerektirir. Yanı sıra, adalet—ikinci ilke söz konusu olduğunda—seçimin eşitlik için düzenlenmesini gerektirir.

2. Bu ilkeler, daha kesin olarak, ne anlatıyorlar?

İlkelerin içerikleri üzerine üç yorum.

1. İlk olarak, temel özgürlüklerin korunmasına çok özen gösterildiğini söyledim: Rawls'un temel özgürlüklerde eşitlik ilkesi ikinci ilke karşısında önceliğe sahiptir. Bu durumda, Rawls, sanki, liberteryen bir görüşü savunuyormuş gibi görünebilir. Fakat ilk ilkesi, kendi başına özgürlükler ya da seçimlerle değil, belirli özgürlüklerle ilgilidir. Özellikle, Lochner Mahkemesi'nin dert edindiği piyasayla tanımlanan özgürlükler Rawls'un ilk adalet ilkesinin kapsamında değildir. Dolayısıyla, bu özgürlükler, adalet ilkesiyle amaçlananlara ulaşmak için düzenlenebilirler.

Bu durumda, "özgürlüğün önceliği" ne anlama gelir? Şöyle ki, temel bir özgürlüğü kısıtlama gerekçeleri, önerilen kısıtlamanın diğer temel özgürlüklerin hepsini nasıl geliştirdiğini göstermelidir. Örneğin, dinî azınlıkların dinsel özgürlüklerini korumak için, vicdan özgürlüğünü, dinin özgürce yaşanmasını garanti altına alacak şekilde, anayasal bir özgürlük hakkı olarak tanıyabilir ve böylece çoğunluğun yönetimini kısıtlayabiliriz: Makûl olarak bu, siyasal özgürlüğün kapsamını sınırlandırdığı ölçüde, siyasal özgürlüğün kısıtlanması demektir: Burada, temel özgürlüklerden biri (siyasal özgürlük) diğer bir temel özgürlüğü (dinsel özgürlüğü) temin edebilmek için sınırlandırılmaktadır. Öte yandan—ve bu, özgürlük önceliğinin gücüdür—siyasal özgürlüğün, en az avantajlı grubun ekonomik koşullarını düzeltmek için sınırlandırılması kabul edilemez. Örneğin, daha iyi durumda olanların oy kullanma haklarını, daha kötü durumda olanların ekonomik koşullarını düzeltmek için sınırlandırmak kabul edilemez.

2. İkinci olarak, farklılık ilkesine göre, eşitsizlikler, ancak en az avantajlı konumda olanların en fazla faydasına hizmet ettikleri zaman kabul edilebilirler. Bunun nasıl işlediğini anlamak için, sabitlenmiş bir ekonomik pasta varsaymadığımızı akılda tutmak esastır. Öyleyse, eşitsizlikler ekonomik büyümeyi teşvik ediyorsa sonuçlar herkesin lehine olur. Bu durumda, iki meseleyi göz önüne alalım: Tazminat ve teşvikler. Bir kişiye, diğer bir kişiden daha fazla ücret vermek meşru olabilir; çünkü, daha yüksek gelir kişinin toplumsal olarak arzu edilebilir görevler yüklenmesini sağlayan pahalı eğitim ve öğretimi *telafi* eder. Diğer taraftan, eşitsizlikler, kişileri, aksi takdirde üstelenemeyecekleri ya da basitçe üstlenmeyi istemeyecekleri görevleri almaya *teşvik* ettiği ölçüde makûldür. Farklılık ilkesine göre, bu tür eşitsizlikler, tam anlamıyla adil olabilirler. Ancak, en az avantajlı konumda olanlara maksimum fayda sağlanması için gerekenden daha fazla olmamalıdır. Bu durumda, bir kişinin işe girmesi için teşvike ihtiyacı varsa, teşvik, kişinin işi yapmasını sağlaması için gerekenden daha fazla olmadığı müddetçe, tam anlamıyla adildir. Emek piyasalarının doğal işleyişi bu ilkeyi karşılamak açısından pek yeterli değildir. Zira, bu işleyiş, zor bulunur yeteneklere sahip kişileri ödüllendirir. Böylelikle, vergi oranlarının ve gelir transferlerinin, örneğin vergi oranlarındaki herhangi bir artışın ve düşüşün en az avantajlı konumda olanların koşullarını kötüleştirmeyecek şekilde düzenlenmesi gerekir.

3. İki ilkeyi bir araya getirdiğimizde, daha geniş bir amaç olan hakkaniyet olarak adaletin sonucu olan “özgürlük ve eşitliğin uzlaştırılması”na varılır. Bu değerleri birbirleriyle karşı karşıya getirmek yerine, hakkaniyet olarak adalet formülü, hem liberal hem de eşitlikçi siyasal düşüncenin unsurlarını uzlaştırmayı amaçlar.

İki ilkenin bir arada nasıl işlediğini ele alalım. İlk olarak, insanlar için önemli olanın sadece sahip oldukları özgürlüklerin yasal koruma altında olması değil, aynı zamanda, bu özgürlüklerin değerli olması olduğunu varsayın: onlar için bir değeri ifade etmesi. İkinci olarak, bir kişinin özgürlüğünün değerinin, büyük ölçüde, bu özgürlüğü kullanabilmesi için erişebildiği kaynaklar tarafından belirlendiğini varsayın. Özellikle, özgürlüklerimin bedelinin ya da değerinin benim için kontrol edebildiğim kaynakların artan bir fonksiyonu olduğunu varsayın: Bu durumda, kaynaklar üzerindeki denetimim arttıkça özgürlüklerimi daha çok kullanabilirim.

Şimdi, iki ilkeyi bir araya getirin: İlki temel özgürlüklerin eşitliğini temin eder; ikincisi asgari düzeyde kaynağın maksimize edilmesini garanti altına alır. Bir kişinin özgürlüğünün bedeli—kişi için değeri—onun kaynaklarının düzeyinin artan fonksiyonuysa, asgari düzeydeki kaynakları maksimize etmekle özgürlüğün asgari değerini de artırmış oluruz. Bu durumda, iki ilkeyi bir araya getirmek, toplumun, “herkes tarafından paylaşılan eşit özgürlük şemasının tümünün değerini en az avantajlılar için maksimize etmesi”ni gerektirir. Rawls’a göre, özgürlüğün asgari değerini maksimize etmek “sosyal adaletin sonunu tanımlar.”

3. İki ilke için geliştirilen argümanlar neler?

1. Rawls'un iki adalet ilkesi için geliştirdiği temel argüman toplum sözleşmesi fikrine dayanır: Toplumun üyeleri, başlangıç durumunda, toplumlarına kılavuzluk edecek ilkeler üzerine yaptıkları bir sözleşmede bu iki ilke üzerinde hemfikir olurlar. Ancak, Rawls, ikinci ilke için daha *enformel* bir argüman da geliştirir. Önce, *A Theory of Justice (Bir Adalet Teorisi)* başlıklı eserinin 12. ve 13. bölümlerinde bulabileceğimiz bu enformel argümanı ele almak istiyorum.

2. Her iki argüman da hakkaniyet olarak adaletteki temel fikirden çıkarsanır: Adalet, bireylere, özgür ve eşit kişiler olarak saygı temelinde muamele etmemizi ve böyle bir muameleyle, toplumun, “doğal zorunluluklar ve toplumsal talihin keyfiliği”nin kişilerin yaşamları üzerindeki etkisini azaltmasını gerektirir. Sorun, kişilere özgür ve eşit varlıklar olarak davranmamız yönündeki bu soyut fikri—üyelerinin özgür ve eşit oldukları adil bir toplum idealini—belirli adalet ilkeleriyle bağlantılandırmakta yatıyor. Daha önce, bu sorunu “Lincoln’ün sorunu” olarak adlandırmıştım: Bir toplumun, özgür olduğunu ve eşit yaratıldığımız önermesine yürekten bağlı olduğunu söyleyebilmek için gereken nedir? Sözleşme argümanı ve enformel argüman, söz konusu, adil toplum idealinin içeriğini açıklığa kavuşturmak için oluşturulmuş iki yolu temsil eder—Lincoln sorunuyla halleşebilmek için iki yol. Ancak, bu fikri farklı şekillerde geliştirirler.

3. Enformel argüman söz konusu olduğunda sosyo-ekonomik eşitsizliklerin “herkese açık” konumlara (fırsat eşitliği) bağlı kılınması ve “genel avantaj”a hizmet etmesi yönündeki geniş ilkedeki yola çıkıyoruz. Bu ilkeyi nasıl okuyabiliriz? Rawls, ilkedeki iki nosyonun farklı okumalarını sunan üç adalet kavramsallaştırmasını ele alır: “[H]erkese açıklık” ve “ortak avantaj.” Bu okumaları, “doğal özgürlük sistemi,” “liberal eşitlik” ve “demokratik eşitlik” olarak adlandırır. Enformel argümanda, geniş ilkenin en iyi okumasının demokratik eşitlikte bulunabileceği ileri sürülür. Bunu, diğer okumalardaki bazı sorunları inceleyerek tartışır: Temelde, oldukça formel bir fırsat eşitliği anlayışından çok daha talepkâr bir eşitlik fikrine doğru ilerler. (Sizin de göreceğiniz gibi, üç sistem, Friedman’ın liberteryanizmi üzerine olan tartışmanın sonunda bahsettiğim, sırasıyla,

kapitalist etik, çıkış kapısı eşitliği ve demokratik eşitlik fikirlerine tekabül ederler.)

4. Neden doğal özgürlük (DÖ) olmasın?

1. Şimdi, ilk olarak, doğal özgürlük sistemini—Friedmanvari liberteryen bir görüş—ele alın. Bu görüşün adil bir dağıtımı tanımladığını varsayın. Bu durumda, kaynakların dağıtımı ancak ve ancak aşağıdaki özelliklere sahip bir toplumsal sistemden kaynaklanıyorsa adil olacaktır:

- ° Adaletin ilk ilkesinin gerektirdiği temel özgürlüklerde eşitlik.
- ° “Formel fırsat eşitliği”: Konular, bu konulara gelebilmek için herhangi bir yasal engel olmaması anlamında herkese açıktır. Ve
- ° Ortak avantaj (ya da genel refah) için işleyen bir ekonomi, ki bu verimli işleyen bir ekonomidir: Kurumlarda gerçekleşecek hiçbir değişim bazılarının durumlarını kötüleştirmeden bazılarının durumlarını iyileştirmez.

Bu üç koşulun karşılandığını varsayın. Gelir ve servetin farklı şekillerde dağıtılması mümkün; bazıları çok daha eşit, bazıları daha az eşit olacaktır. Doğal özgürlük kavramsallaştırmasına göre, daha önceden belirtilen koşulları karşılayan koşullar altında kişilerin yaptıkları seçimlerden kaynaklanan dağılım, nasıl olursa olsun, adil olacaktır.

2. Doğal özgürlüğün temelinde yatan teze göre, bir toplum, özgürlükleri ve fırsat eşitliğini temin ettiği müddetçe kaynakların dağılımı—hükümetin dayattığı yapay sınırlara değil—kişilerin seçimlerine dayanacaktır. Toplum, bireysel seçim özgürlüğünü koruduğu için sonuç adildir.

3. Doğal özgürlük görüşü vatandaşlar arasında daha tözel eşitliğin temin edilmesi gereğini reddeder. Öyleyse, eşitsizlikler miras yoluyla devredilen varlıkların ve doğal yeteneklerin ve sadece şansın uzantısı olabilirler. Diğer bir ifadeyle, doğal özgürlük kapsamında nihâi dağılım bireylerin üretim, mübadele ve tüketimle ilgili kararlarından kaynaklanır; ancak, bu kararlar en baştaki çok farklı başlangıç durumlarından doğru yapılırlar: Farklı toplumsal konumlar, farklı doğal zenginlikler ve bu konumun ve bu zenginliklerin ışığında gelişen farklı motivasyonlar söz konusudur.

4. Bu ideale karşı çıkmanın nedenleri neler olabilir? Doğal özgürlüğün lehine, formel fırsat eşitliğinden yoksun feodal bir sistemi neden reddedebileceğimiz üzerine yaptığımız tartışmayı hatırlayın. En makul gerekçe, vatandaşların, sosyal sınıflarına bağlı olarak yasal engellerle karşı karşıya kaldıkları feodal sistemdekine benzer şekilde fırsatların sadece toplumsal arka plân tarafından belirlenmemesi gerektiğidir. Vatandaşlar yaşamlarını farklı şekillerde sürdürüyorlarsa bu farklılıkların bir gerekçesinin olmasını—keyfi olmamalarını—isteriz. Ve bu farklılıkların—belirli konumlar için gereken nitelikleri ya da kişilerin benimsedikleri değerlere bağlı olarak yaptıkları seçimleri değil—sosyal sınıf farklılıklarını yansıttıkları gerçeği bu açıdan bir gerekçe sunmaz.

Fakat bu gerekçe fırsatların önündeki yasal engellerin ortadan kaldırılmasının yeterli olmadığını imler. Zira, bir kişinin toplumsal arka plânı, kullanabileceği fırsatları sınırlandırabilir. Bu, konumlar, formel olarak herkese açık olsa da böyledir. Örneğin—doktorluk, mühendislik, avukatlık, öğretmenlik—konumlarının eğitim maliyetlerinin yüksek olduğunu varsayın. Yine, bu maliyetleri karşılayabilme yeteneğinin kişinin toplumsal arka plânına (örneğin ebeveynlerin gelir düzeyine) dayandığını varsayın.

Bu durumda, doğal özgürlük sistemi, yaşamla ilgili fırsatları sınıfsal arka plândan bağımsız kılmak için uygun olmayacaktır. Bu sistem sadece fırsatlar karşısındaki yasal engelleri ortadan kaldırmayı amaçlar. Söz konusu engellere karşı durmanın arkasında yatan neden toplumsal engellere uzansa da böyledir. Öyleyse, bu sistem, feodalizm ve liberal eşitlik karşısında istikrarsız bir alternatiftir.

Ek bir nokta: Daha önce, doğal özgürlük sisteminin güçlü yanlarından birinin toplumsal hareketliliğin önündeki yasal engelleri bertaraf etmesi olduğunu söylemiştim. Peki, bu gerçekten böyle mi? Yasal sistem, söz gelimi miras yoluyla edinilen mülkiyet haklarını güçlendirir. Öyleyse, başlangıçtaki eşitsizlikler—Jones'un doğuştan Smith'ten daha az avantajlı olduğu gerçeği—kısmen yasal sistemin sonuçlarıdır; sadece yasadan bağımsız özel çıkarlar sonucunda ortaya çıkmazlar. Yasal sistemin farklı olduğunu varsayın. Farz edin ki, örneğin, kişinin kaynaklarını çocuklarına aktarmasını sağlayabilecek bir hak yok, ya da okul finansmanında olduğu gibi, devletler yerel servet vergisine dayanmıyorlar. Bu durumda, yaşamla ilgili fırsatların belirlenmesinde başlangıçtaki eşitsizliklerin önemi daha az olacaktır. Öyleyse, hukukun izleri, başlangıçtaki eşitsizliklerde görülür ve bu anlamda, yasal engeller doğal özgürlükler sistemi içerisinde var olmaya devam ederler.

6. Neden Liberal Eşitlik (LE) olmasın?

1. LE fırsatların toplumsal arka plâna bağımlılığını hafifletmeye çalışır. Bunun için *hakça fırsat eşitliği* şartını vurgular: *Eşit araçlara sahip ve eşit düzeyde motive olmuş kişiler arzu edilebilir konumlara ve mevkilere gelebilmek için eşit fırsatlara sahip olmalıdırlar*. Kısaca, "Aynı

yeteneklere ve amaçlara sahip olanların sosyal sınıfları, beklentilerini etkilememelidir” (63).

2. Liberal eşitliğe, konumların “herkese açık” olması gerektiği fikrini formel fırsat eşitliği temelinde yorumlamaktan daha tözel Hakça Eşitlik koşuluna bağlı olarak yorumlamaya geçerek, ulaşıyoruz. Öyleyse, liberal eşitliğe göre, bir dağıtım, ancak ve ancak temel yapısı dört koşulu karşılayan bir toplumsal sistemde ifa edilen faaliyetler sonucunda adil olabilir: Temel özgürlüklerde eşitlik; formel fırsat eşitliği; hakça fırsat eşitliği; daha önce bahsedildiği anlamda ekonominin ortak avantaj için işlemesi. Bu durumda, özgürlükler ve hakça eşitlik temin edildiğinde ortaya çıkan her dağıtım kişilerin seçimlerini yansıtır ve bu nedenle—dağıtımdaki dağılımlar nasıl olursa olsun—adildir. Burada, fırsat eşitliği oldukça güçlüyken sonuçlardaki eşitsizliklerle ilgili herhangi bir sınırlamadan bahsedilemez.

3. Liberal eşitliği savunanların, hakça eşitliği, özgürlüğün karşısında bir engel olarak değil, özgürlüğün bir gereği olarak görebileceklerini vurgulamak istiyorum. Bireyleri kapasite geliştirmek ve doğal yeteneklerini gerçekleştirmek için yasal ve toplumsal kısıtlardan özgürleştirmek fikri başlangıçtaki koşullarda eşitliği çağırır. Benzer şekilde, eşit fırsatlar sağlamak insana özgü çeşitliliği hiçbir şekilde azaltmamalıdır: Sosyal sınıfı ne olursa olsun her bir kişinin fırsatlara erişimini temin etmek neden, değerlerde, arzulara ve başarımlarda daha fazla çeşitlilik yerine daha fazla homojenliğe yol açmak zorunda olsun?

4. Fakat, bizâtihi liberal eşitlik hâlâ iki açıdan sorunlu olabilir. İlk olarak, kişilerin arzuları, motivasyonları ve gerçekleştirdikleri yetenekleri, pek tabii ki, toplumsal arka plânları ve yetiştirilme tarzlarıyla şekillenir: "Bir çaba göstermeye, denemeye istekli olmak ve böylece en sıradan anlamıyla hak etmek bile bizâtihi mutlu bir aileye ve toplumsal koşullara bağlıdır"(74).

Hiç kuşkusuz, burada belirlenimci bir bağlantıdan bahsedilmiyor. Ancak, her halûkârda arada bir bağımlılık durumu var. Fakat hâl böyle olduğunda liberal eşitlik sistemi de tatmin edici olmayacaktır.

Neden?

Liberal eşitlik toplumsal arka plânın yaşamla ilgili fırsatları belirlemesini engellemeyi amaçlar: Bu nedenle doğal eşitliğe tercih edilebilir bir ilkedir. Ancak, yaşamla ilgili fırsatların arzuları, motivasyonları ve gerçekleştirilmiş yetenekleri yansıtabildiğini reddetmez. Fakat, farz edin ki, toplumsal arka plânımız, arzularımızı ve yeteneklerimizi—ne kadar çaba harcadığımızı—etkiliyor. Durum böyleyse, bizâtihi Hakça Eşitlik toplumsal arka plânın yaşamla ilgili fırsatları dolaylı olarak belirlemesine izin verir. Eşit yeteneklere ve motivasyonlara sahip kişiler eşit fırsatlara sahipken, farklı sosyal sınıflara doğan kişiler farklı yetenekler geliştirirler ve gösterdikleri çabalar farklı biçimlerde açığa çıkar. Bu durumda, hakça eşitliğin varlığı toplumsal avantajın toplumsal arka plâna bağlı olmasını ortadan kaldırmaz. Sadece, toplumsal arka plânın yaşamla ilgili fırsatları şekillendirme biçimlerini değiştirir.

İkincisi, liberal eşitlik koşullarında “toplumsal eşitsizlikler tam anlamıyla doğal eşitsizlikleri ifade eder.”⁴ Ancak, yaşamla ilgili fırsatlar toplumsal arka plânla sabitlenmemeliyse, neden bu fırsatların doğuştan sahip olunan kapasiteler ya da talihteki farklılıklarca belirlenmeleri kabul edilebilir olsun? Bu noktada, Friedman’ın çıkış kapısı eşitliğine yönelik itirazıyla karşılaşırız: Yaşamla ilgili fırsatlardaki farklılıkların toplumsal arka plândaki farklılıkları yansıttıkları gerçeğinden rahatsızsak, bu fırsatların kişinin doğuştan sahip olduğu kapasiteler ya da yaşamı boyunca yüzleştiği talihteki farklılıklar tarafından belirlenmelerinden dolayı rahatsız olmamız için de bir neden vardır. Öyleyse, “[g]elir ve servet dağıtımının tarihsel ve toplumsal talihten ziyade doğal varlıkların dağıtımıyla belirlenmesine izin vermek için daha başka bir neden yoktur”(74).

7. Neden Demokratik Eşitlik (DE)?

1. Friedman gibi, Rawls da, liberal eşitlikteki entelektüel istikrarsızlığa dikkat çeker. Fakat Rawls bu istikrarsızlığa, *demokratik eşitlik* olarak tanımladığı daha eşitlikçi bir adalet anlayışını savunarak çözüm bulmaya çalışır. Burada, merkezî fikir, yaşamla ilgili fırsatları—özellikle gelir ve servet dağıtımındaki konumumuzu—toplumsal başlangıç konumundan, doğuştan sahip olunan kapasitelerden ve şanstın koparmaktır. Devamla, koşullarda daha fazla eşitliği sağlayarak, sonuçları bir şekilde doğuştan sahip olduğumuz kaynaklar ya da yeteneklerden ziyade kişilerin kararlarına bağlı kılmak fikri ön plâna çıkar.

2. Demokratik anlayışa, farklılık ilkesinin, temel özgürlüklerde eşitlik, verimlilik ve hakça fırsat eşitliği ilkelerine eklenmesiyle ulaşılır. Böylelikle, bir dağıtım ancak ve ancak temel özgürlüklerin ve hakça fırsat eşitliğinin temin edildiği ve eşitsizliklerin mantıksal sonucunun en düşük gelir düzeyinde olanların maksimum refahına olduğu bir sistemden çıktığı müddetçe adildir. Farklılık ilkesi tek başına gelir dağılımını, örneğin tavan ve taban arasındaki mesafeyi, doğrudan sınırlandırmaz; fakat tavadaki ilerlemelerin başka bir yerle—özellikle tabandaki azami ilerlemelerle—bağlantılı olmasını gerektirir.

3. Aşırıymış gibi görünen, bu gerekliliğe nasıl erişebiliriz? Burada aşırılıktan kasıt en azın büyüklüğüne çok fazla önem atfetmektir. Ekonomik avantajın dağıtımının doğanın ya da bireylerin birbirinden ayırık seçimlerinin bir ürünü olmadığı, kısmen de olsa kolektif olarak benimsemeyi ve uygulamayı seçtiğimiz ekonomik oyunun kurallarının bir sonucu olduğu fikriyle başlayın: kısmen, Rawls'ın “toplumun temel yapısı” olarak tanımladığı şeyin bir ürünü. Yine, farzedin ki—kolektif olarak benimsemeyi ve uygulamayı seçtiğimiz—kurallar, kişilerin kendi yaşamlarıyla ilgili kararlarından bağımsız olarak eşit muamele görmeleri gerektiği fikri üzerine inşa ediliyor ve eşit ahlâki kişiler arasında ayrıştırmaya giden durumsal farklılıklarla bağlarının olmaması gerekiyor. Ancak, bizleri, özgür ve eşit kişiler olarak görmek, aramızdaki ayrışmayı belgeleyen bütün özelliklerden—doğal piyangodaki sosyal talih ve şansla ilgili tüm durumsallıklardan—soyutlayarak görmek demektir. Bu ise, doğal olarak, eşit bir gelir ve servet dağıtımını anımsatır. Zira, kaderin bir parçası olan farklılık kaynaklarını ahlâki açıdan keyfi olarak ele alıp, ahlâki açıdan keyfi olanın kaynakların dağıtımını üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmaya çalışırsak sonuç, sadece fırsat eşitliği değil sonuçlarda eşitliktir.

Fakat şimdi, eşitsiz bir dağıtımın—teşvik ya da tazminat sağlayarak—pastanın boyutlarını artıracığını ve böylelikle herkesin koşullarında iyileştirme sağlayabileceğini farzedin. Öyleyse, eşitsizlikler herkesin avantajına olacak şekilde işleyebilirler: Bu durumda, bu tür eşitsizliklere izin vermek, her bir kişinin çıkarıyla eşit olarak ilgilenmenin sonucu olarak anlaşılabilir. Bu ise bizi ikinci aşamaya getirir: Eşitlikten ayrılmanın hangi biçimi yaşamla ilgili fırsatları toplumsal ve doğal talihin zorunluluklarından ayırmak fikriyle tutarlıdır? Eşitlikten uzaklaşmaya başladığımızda ortaya çıkan kazançlar nasıl dağıtılmalıdır?

Farklılık ilkesine göre, bazı konumların diğerlerinden daha çok kayırılmasının—örneğin, sahip oldukları doğal yetenekler sayesinde daha fazla katkı yapanları ödüllendirmenin—gerekçesi bunun daha az avantajlı konumlarda yer alanların faydasını maksimize edeceğidir. Bu, toplumsal arka plânın, doğuştan sahip olunan kapasitelerin ve şanslı olmakla ilgili durumsallıkların insanların yaşamları üzerindeki etkilerini hafifletirken, herkesin eşitsizliklerden avantaj sağlamasının yoludur. Bu, tam da şu şekilde olur: En az avantajlı olanın koşulları iyileştirilmediği müddetçe, hiç kimsenin toplumsal konumundan ya da doğuştan sahip olduğu kaynaklardan faydalanmasına izin verilmez. Bu durumda, bir kişinin en az avantajlı grupta olması—bunun nedeni toplumsal arka plân ya da doğuştan sahip olunan kaynaklar olabilir—maddi koşullarına diğer alternatif dağıtımcı ilkeler altında olduğundan daha az etki eder.

4. Fakat, enformel argümanın belirli bir gücü olduğunu kabul etmek gerekirken iki ilkenin ve özellikle asgariyi maksimize etmenin neden insanlara özgür ve ahlâki açıdan eşit kişiler olarak davranma fikrini ifade etmenin en iyi yolu olduğu açık değildir. Eşit bir dağıtım örüntüsü de irticalen bu koşulu karşılar;

asgariyi maksimize etmeden makûl bir asgariyi temin eden bir dağıtım da. Kısaca, enformel argümanda, doğuştan gelen zenginlikle, toplumsal koşulla ve sadece şansla bağlantılı durumsallıkları sınırlayan ya da hafifleten, hakların, ödevlerin ve avantajların dağıtımıyla ilgili bir ideali ifadelendiren kesin ilkeler olup olmadığı açık değildir. Bu durumda, bunu açıklığa kavuşturmak, başlangıç konumundan çıkan, ilkelerle ilgili daha formel bir argümanın işidir.

8. Neden bir toplum sözleşmesi?

Rawls'un temel derdinin şu şekilde açıklanabileceğini ileri sürdüm: Özgür ve eşit insanların oluşturduğu bir toplum için en uygun adalet anlayışı hangisidir? Özgür ve eşit addedilen kişilere karşı hakça muamele edilecekse toplumumuz hangi ilkeleri karşılamalıdır; faydacı mı, liberteryen mi, daha az liberal eşitlikçi bir toplum mu?

1. Rawls'un yanıtı, Locke, Rousseau ve Kant'la bağlantılı olan toplum sözleşmesi fikrini yeniden canlandırır. Toplum sözleşmesi geleneğine göre bir toplumu düzenlenmenin doğru yolu, toplumu, toplum üyelerinin üzerinde *oybirliğiyle hemfikir olacakları* şekilde düzenlemektir. Oybirliği gereğince her bir kişinin anlaşmanın koşullarını veto etme hakkı vardır. Bu nedenle, anlaşmanın koşulları her kişi için gerekçelendirilmelidir. Ve Hobbes'un da söylediği gibi: "Hiç kimse, herkesin bu şekilde sahip olduğuna gayriadil diyemez."

2. Eşitlerden oluşan bir toplum açısından oybirliğiyle varılan bir anlaşma fikrinin başlangıç itibarıyla cezbedici olduğu açıktır. Fakat toplumsal hayatın temel bir gerçeği de insanların ahlâk, siyaset ve dinle ilgili meseleler hakkında ihtilafa düştükleridir. Oybirliğiyle varılmış bir anlaşma nasıl olabilir?

Bir anlaşma olacaksa, bu anlaşmaya bazı özel koşullar koymamız gerekir. Sadece oy kullanmak yetmez: Bu sadece ihtilaf konularını gösterir, oybirliğiyle varılmış bir anlaşmayı beraberinde getirmez. Aynı zamanda, anlaşmaya yönelik olarak tasarlanmış her koşulda oy kullanmak yeterli değildir. Herkese, baş sallamayı telkin eden bir ilaç enjekte ettiğimizde oybirliğiyle varılmış bir anlaşmaya ulaşabiliriz. Ancak, bu da sonuçları haklılaştırmayacaktır.

3. Bu durumda oy kullanma ve ilaç verme arasında yolumuzu nasıl bulabiliriz? Adaletin gerektirdikleri konusunda ihtilafa düşenlerin, her halûkârda, bazı temel ilkeler konusunda hemfikir olabilecekleri ya da hemfikir olmalarının sağlanabileceği düşünülebilir. Öyleyse, bu temel anlaşma noktalarını insanların toplum sözleşmesini yaptıkları koşulları tasvir etmek için— anlaşmanın koşulları için kabul edilebilir şartlar belirlemeye yönelik olarak—kullanabileceğimizi farzedin. Bu durumda, belki de, adaletin temel ilkeleri üzerine oybirliğiyle varılmış bir anlaşmaya ulaşabiliriz.

4. Rawls anlaşma için üç özellik önerir:

1. İlk olarak, belirli bazı uygulamalar gayriadildir—örneğin, dinî hoşgörüsüzlük ve ırk temelli ayrımcılık. Rawls'a göre bu uygulamaların adil olmadığı hakkındaki kanaatler “herhangi bir adalet anlayışının uyması gerektiğini varsaydığımız geçici, sabitlenmiş noktalardır.” Böylelikle, toplum sözleşmesi şartı, tarafların, diğer anlaştıkları konular bir yana, bu noktalarda hemfikir olacakları şekilde tasarlanır. Sözleşme, sonucun bu “verili noktalar” a uymasını temin eden bir duruma dayanarak yapılır.

2. İkinci konu, “kişi kavramı”yla ilgilidir. Rawls, “kişi kavramı”yla, kamusal adalet sorunları açısından azami önemi haiz ve bu konuyla doğrudan ilgili insani özellikler hakkındaki belirli bir görüşü kasteder. Bir faydacı için en önemli özelliğimiz, haz ve acıyı deneyimleme kapasitemizdir. Hakkaniyet olarak adalet açısından ise adaletle ilgili meseleler söz konusu olduğunda en önemli sorun farklılıklarımızdır—ırk ve cinsiyet, toplumsal arka plân, doğal yetenekler ve dinî, ahlâki ve kişisel ideallerdeki farklılıklar—değildir. Rawls, bazı durumlarda çok önemli olsalar da, bu farklılıkları “doğal zenginliklerden ve toplumsal koşulların beklenmedik durumsallıklarından kaynaklanan kazalar” olarak görmemiz gerektiğini ileri sürer. Bu tür kazalar, “ahlâki açıdan keyfidirler.” Bunun yerine, dikkat edilmesi gereken, özgür ve eşit ahlâki kişiler olduğumuzdur. Bu önemli fikri açıklayayım:

İlk olarak, bireylerin bir iyi anlayışına sahip oldukları varsayılır—davranışlarına kılavuzluk eden bir dizi amaç, bağlılık, sadakat. İyi anlayışları daha bireyci ya da daha toplulukçu olabilir: Burada asıl önemli olan, bireylerin bunlara sahip olduklarıdır ve bunların kişiden kişiye değiştiğidir.

İkincisi, bir iyi anlayışı geliştirme kapasitemizin olduğudur—diğer bir ifadeyle, iyi anlayışımız hakkında karar verme, bu iyi anlayışı doğrultusunda hareket etme ve bu anlayışı revize etme kapasitesine sahip olduğumuz varsayılır. Böyle bir revizyonu, yeni bir bilginin, daha geniş bir deneyimin, kendimiz hakkındaki görüşlerimizin yenilenmesi ve ahlâki ve dinî düşünöme bağılı olarak gerçekleştirirebiliriz. Bizler, mevcut iyi anlayışımıza koşulsuz bağılı olmadığımız gibi birbiriyle alâkasız tercihler ve amaçlar demeti de değiliz. Bunun yerine, amaçlarımız ve emellerimiz var ve bunları derinlemesine düşünerek revize edebiliriz.

Üçüncüsü, belirli bir adalet anlayışına sahip olabilecek kapasitedeyiz—diğer bir ifadeyle, toplumsal etkileşim için gereken hakça koşulları belirleyen ilkeleri kavrayacak ve davranışlarımızı bu anlayış ışığında yönlendirecek kapasitedeyiz.

Bu ortak potansiyeller--Rawls'un ifadesiyle "ahlâki güçler"—bizleri özgür ve eşit ahlâki kişiler olarak tanımlarlar. Her birimizin, toplumun tam üyeleri olarak katılımımızı sağlayan bu temel güçlere, yeterli ölçüde, sahip olmamız anlamında eşitiz. Hiç şüphesiz ki, bu, aramızdaki bir çok farklılığı reddetmek anlamına gelmez: Pek tabii ki, birbirimizden çok farklıyız. Fakat burada önemli olan, bu farklılıkların—yetenek ve hırslarda farklılık, dinî farklılık ve cinsiyet farklılığı, ırksal ve etnik farklılık—eşitler olarak konumumuzu etkilemediğini teyit etmektir. Bunun için de ahlâki güçlere sahip olmak yeterlidir. Dahası, temel ahlâki güçlere sahip olarak *özgür*üz de. Özellikle, amaçlarımızı, bağlıklarımızı ve sadakatlerimizi vatandaşlık konumumuzdan bir şey kaybetmeden değiştirme kapasitemiz var ve bu kapasiteyle tanınırız. Söz gelimi, haklarımızı kaybetmeden dinimizi ya da siyasal bağlantılarımızı değiştirebiliriz.

3. Son olarak, soyut bir toplumsal işbirliği ideali—özellikle toplumda hakkaniyetin önemi—üzerinde görüş birliği sağlanmıştır. Kişiler farklı amaçlara ve emellere, farklı arka plânlara ve yeteneklere sahipken, her birinin yeteneklerini geliştirmesi ve söz konusu amaçlarının peşinden gitmesi için hakça bir fırsata sahip olması gerekir.

5. Adalet konusunda uzlaşmaya varamayan kişilerin, en azından, bir siyasal argümanın temeli olarak bu temel ilkelerde anlaşmaları sağlanabilir. Rawls'un fikri, toplum sözleşmesini bu noktaları yansıtacak şekilde inşa ederek, anlaşmanın bu noktaları etrafında bir adalet anlayışı geliştirmektir. Şu anda, muhtemelen adil bir toplumun ne olduğu konusunda çok derin bir fikir ayrılığına düşüyoruz. Öte yandan, adaletin, özgür ve eşit ahlâki kişiler olarak görülen üyelerine hakça davranan, temel yapısı "siyasal ve ekonomik avantajların karşısında duran, doğal zenginliklerden ve toplumsal koşulların getirdiği zorunluluklardan kaynaklanan kazaları ortadan kaldırmak" için işleyen bir toplumu gerektirdiği fikrine katılırız—ya da derinlemesine düşünme vasıtasıyla bu fikre katılmamız sağlanabilir. Asıl mesele, başlangıçtaki sözleşmenin bu ideali yansıtmasını temin etmektir.

9. Başlangıç Durumu (BD) Nedir?

Öyleyse, amaç, özgür ve eşit kişiler—diğer bir ifadeyle, her biri topluma tam anlamıyla katılım için gereken temel güçlere sahip kişiler—arasında hakça işbirliği olarak tanımlanan bu ideali adaletin belirli gereklerine bağlamaktadır. Ve Rawls, aradaki bu uçurumu toplum sözleşmesiyle gidermeye çalışır: Özellikle, üzerinde anlaşmaya varılmış noktalar etrafında hazırlanmış bir sözleşme.

1. Rawls, kişilerin kendi toplumları için adaletin ilkelerini seçecekleri hipotetik bir durumu tahayyül etmemizi ister –Başlangıç Durumu. Bu sözleşme durumu, üzerinde anlaşmaya varılmış temel temel noktaları, özellikle de, kişilerin özgür ve eşit oldukları anlayışını, yansıtacak şekilde kurulmuştur. Özellikle, ahlâki kişiler fikriyle kastedilen adaletle ilgili

olarak, neye hakkımız olduğuna karar vermek açısından belirli özelliklerimizin bir öneminin olmadığıdır. Bu alakâsızlık fikrinin temsili açısından, Rawls, ilkelerin seçimini, alakâsız özelliklerin *farkında olmadığıımızın varsayıldığı* bir “cehalet perdesi” arkasında yapmamızı önerir. Perdenin arkasında, örneğin, doğuştan şanslı olup olmadığımızı ya da toplumsal koşullardan kaynaklanan durumsallıklarımızın olumlu olup olmadığını bilmeyiz.

Sloganlaştıracak olursak: *Cehaletle alakâsızlığı biçimlendirir*. Bir düşünce deneyi yapıyoruz. Hipotetik olarak, içerisinde yaşadığımız toplum için adaletin ilkelerini seçmek durumunda olduğumuz ve seçimi yapan taraflar olarak hangi sosyal sınıftan olduğumuzu, doğal yeteneklerimizi, cinsiyetimizi ya da ırkımızı, iyi anlayışımızı ya da bizi diğer özgür ve eşit ahlâki kişilerden ayıran başka herhangi bir şeyi bilmediğimiz varsayımıyla hareket ettiğimizi tahayyül edin. Taraflar, bunları bilmiyormuş gibi akıl yürütecekleri için ilkeleri, kendi avantajlarına ya da aynı sınıftan, cinsiyetten, ırktan, dinsel inançtan ya da ahlâki gelenekten olan kişilerin avantajına uyarlayamayacaklardır. Kişiler, bu gerçekleri bilmedikleri için oybirliğiyle varılmış bir anlaşmaya ulaşma şansına sahiplerdir. Cehalet perdesi gibi koşullar yapay görünse de, bunun amacı, Her halûkârda, buradaki fikir, “adalet ilkeleriyle ilgili argümanların düzenlenmesinde ve böylece ilkelerin belirlenmesinde bu koşulun kullanılmasının akla yatkın görüldüğüne kendimizi ikna etmemizdir” (16).

Öyleyse, Rawls, kişilerin adalet konusunda akıl yürütürken toplumsal risklerden ve doğal zenginliklerin tesadüfi dağılımından habersizmiş gibi davranmaları halinde, özgürlüğün maksimin değerini temin eden iki adalet ilkesinde karar kılacaklarını ileri sürer.

2. Başlangıç durumu modeliyle amaçlanan sadece bir anlaşmaya varmak değil (zira, bunu baş sallatıcı bir ilaçla da yapabiliriz), özgür ve eşit kişiler arasında hakça işbirliği idealine uygun ilkeler bulmak olduğu için özgür ve eşit ahlâki kişiler arasında ayrıma yol açan bütün özellikleri—dinî görüşler, ahlâk felsefeleri ve sosyal adaletle ilgili görüşler dahil olmak üzere—cehalet perdesinin arkasına yerleştirmemiz gerekir. Bu fikirler kim olduğumuz ve yaşamlarımızı nasıl devam ettirdiğimiz açısından önemlidirler. Ancak, özgür ve eşit vatandaşlar olarak görülen kişiler arasında ayrıştırıcı bir işleve sahiptirler; bu nedenle bu fikirleri bir yana koyarız. Başlangıç durumunda, tarafların bilgisi dahilinde olan tek şey, sadece belirli bir iyi anlayışına—muhtemelen dinsel bir görüşe—sahip bir kişinin (ancak, söz konusu iyi anlayışının ne olduğunu bilmezler); amaçlarını seçmek ve revize etmek ve belirli bir adalet anlayışı oluşturmak ve de bu anlayış temelinde eyleme geçmek isteyen bir kişinin çıkarlarını temsil ettikleridir.

Bunu bilmekle, söz konusu temel çıkarları geliştirmenin belirli değerleri—“birincil toplumsal değerler”i—gerektirdiğini de bilirler ve böylece, toplum sözleşmesinin tarafları bu değerlere ihtiyaçla duyduklarını da bilirler. Birincil toplumsal değerler şunlardır:

i. Düşünce ve vicdan özgürlüğü dahil olmak üzere temel özgürlükler, siyasal özgürlükler, örgütlenme özgürlüğü, kişisel bütünlükle bağlantılı özgürlükler ve hukuk devletiyle bağlantılı özgürlükler.

ii. Hareket ve fırsat çeşitliliğinin olduğu koşullarda meslek seçme özgürlüğü.

iii. Mevki ve sorumluluktan kaynaklı güçler ve yetkiler.

iv. Gelir ve refah.

v. Özsaygının toplumsal temelleri.

3. Bu değerleri özel kılan nedir? İnsanlar arası toplumsal işbirliğinin koşulları göz önüne alındığında, özgür ve eşit vatandaşlar, kendi iyi anlayışları ne olursa olsun bu değerlere *ihtiyaç duyarlar*. Zira, bu değerler geniş bir yelpazeye yayılan amaçların gerçekleştirilmesi ve ahlâki bir insanı tanımlayan potansiyelleri ya da temel “ahlâki güçleri” geliştirmek ve kullanmak için gereklidir. Hiç şüphesiz ki, başka değerlere de ihtiyaç duyarız. Fakat bu birincil toplumsal değerler, diğer birincil değerlere (“sağlık ve dinçlik, zekâ ve tahayyül”) kıyasla toplumsal kurumlara daha fazla bağımlıdır.

Örneğin, temel özgürlükleri ele alalım. Düşünce ve vicdan özgürlüğü, kısmen, iyi anlayışlarımızı desteklemek açısından işlevsel olan çeşitli ahlâki, dinî ve felsefi anlayışların izlenmesi açısından gereklidir: Ahlâki ve dinî görüşlerimizin (tabii eğer, ahlâki ve dinî görüşlere sahipsek) bizlere yükledikleri zorunlulukları yerine getirmemiz açısından özellikle gereklidir. Ya da, gelir ve refah örneğine bakalım: Amaçlarımızı ve emellerimizi gerçekleştirmek için kaynaklara ihtiyaç duyarız. Özsaygı meselesi ise özellikle önemli bir mesele. Bu konuya daha sonra döneceğim.

10. Başlangıç Durumu (BD) argümanının arkasındaki sezgisel fikir nedir?

Cehalet perdesinin arkasında, taraflar ilke seçimlerini, bu seçimlerin birincil değerlerin düzeyiyle ilgili sonuçlarını göz önünde bulundarak yaparlar. Bu durumda, temel iddia tarafların, başlangıç durumunda iki ilke üzerinden bekledikleri birincil değerler düzeyini diğer alternatiflere tercih edecekleri ve bu nedenle bu iki ilkeyi seçecekleridir.

1. Argümanın kendisi karmaşık olduğu için sezgisel düşünce hattını akılda tutmakta fayda var: Sizden içerisinde yaşadığınız toplumu düzenleyecek ilkeleri seçmeniz isteniyor. Seçiminizi, kendiniz, idealleriniz ve toplumsal konumunuz hakkında hiçbir şey bilmediğiniz koşullarda yapacaksınız. Hangi kişi olacağınızı bilmediğiniz ve seçtiğiniz ilkelerle yaşamak zorunda kalacağınız için konumunuzun, ne olursa olsun (kabaca), kabul edilebilir olmasını garanti altına almak istersiniz—tabii bu mümkünse. Ahlâki eşitliği kim olduğunuzun bilgisine sahip olmamak üzerinden modelleyen cehalet perdesinden dolayı toplumun her bir kişinin bakış açısından kabul edilebilir olduğundan emin olmak istersiniz—çünkü o kişi siz olabilirsiniz. Özellikle, en düşük toplumsal konumda olsanız bile toplumun kabul edilebilir bir yapıda olmasını garanti altına almak istersiniz—ki, burada kabul edilebilirliği en düşük düzeydedir. Ve Rawls'a göre, bu tam da, iki ilkenin sağladığı sigortadır—risk karşısında güçlü koruma: İki ilke, toplumsal düzenlemelerin eşitlerden oluşan bir toplumun bütün üyeleri açısından kabul edilebilir olmasını temin eder.

2. Fakat riskten korunma konusuna neden bu kadar odaklanırsınız? Bu sorunun gücünü anlamak için Rawls'un iki ilkesiyle ortalama fayda ilkesi arasındaki tezata bakmak gerekir. Ortalama fayda ilkesine göre, bir eylem ya da kurum sadece faydanın toplamına bakılarak değil, toplam faydanın toplum üyelerinin sayısına oranını maksimize edip etmediğine bakılarak doğru ya da geçerli olarak kabul edilir (pek tabii ki, bu iki kriter arasında nüfus politikası açısından gözle görülür farklılıklar vardır).

Demokratik eşitlik ya da ortalama fayda ilkesi temelinde düzenlenen bir toplumda farklı toplumsal konumlarla bağlantılı birincil değerler farklı düzeylerde ortaya çıkar. İlkelerin ekonomik sonuçlarına bakacak olursak,

iki ilke temelinde düzenlenmiş bir toplumda asgari gelirin maksimize edilmiş bir asgari düzeyde olduğu görülebilir; en azından, asgari ücreti değil ortalama faydayı maksimize etmeyi amaçlayan bir toplumdaki asgari düzey kadar olmalıdır. Fakat, ortalama, OF ilkesi çerçevesinde maksimize edilmiş bir ortalama olduğu için iki ilke çerçevesinde de en azından ortalama kadar yüksek olmalıdır; dahası, maksimum düzey daha yüksek de olabilir. Diğer bir ifadeyle, toplum, daha fazla dağılıma ve en düşük konumda olanların refahına katkıda bulunmayan eşitliklere izin verdiği takdirde ortalama fayda düzeyi çok daha yüksek olabilir.⁵

Bu noktada şu soru sorulabilir: CP'nin ardından, OF'yi mi, yoksa iki ilkeyi mi denemek daha rasyoneldir? Böyle bir karar vermek açısından önemli olan ve farklı yönler doğru giden iki noktaya dikkat edin. Demokratik eşitliği tercih ederseniz zarar riskleri karşısında güçlü korumaya yönelirsiniz: Aslında, asgari düzeyin olabildiğince yüksek olmasını garanti altına almak istediğiniz için şansa, ya da mirasa ya da pek de iyi işlemeyen yeteneğe karşı sigortaya yönelirsiniz. Ancak, sigortanın bir bedeli vardır: İşler iyi giderse yapabileceğinizden daha kötüsünü yaparsınız—primleri ödersiniz, toplamazsınız. Öyleyse, BD'deki taraflar iki ilkenin sağladığı yüksek güvenlik düzeyiyle ortalama faydanın seçilmesi halinde elde edilmesi muhtemel kazançlar arasındaki dengeyi nasıl kurmalılar?

11. Özsayıyla iki ilke arasında nasıl bir ilişki var?

Öyleyse, başlangıç durumundaki tarafları mümkün olan en yüksek asgari düzeyi garanti altına almak için uğraşmaya iten nedir? Buradaki mantıksal temelin, seçime içkin risklerle güçlü bir bağlantısı vardır.

Risk unsurunu bu kadar etkili kılan ise Rawls'un özsaygıyı ele alma biçimidir. Burada önemli olan, esasen, başlangıç durumunda seçimimizi yaparken, bir açıdan oldukça muhafazakâr davranmak durumunda olduğumuzdur. Zira, kararımızda oldukça önemli bir değer olan özsaygımız bahis konusudur. Kısaca, iyi bir yaşam sürme fırsatımız özsaygıya sahip olup olmamamıza, özsaygıya sahip olmak ise içerisinde yaşadığımız toplumun diğer üyelerinin bizi nasıl gördüklerine ve bize nasıl davrandıklarına dayanacaktır. Toplumun diğer üyelerinin bizi nasıl gördükleri ve bize nasıl davrandıkları ise toplum için belirlenen adalet ilkelerinde temsil olunacaktır.

1. Özsaygı ne demektir? Rawls'a göre özsaygının ana unsurları şunlardır: (i) Kişinin, amaçlarını gerçekleştirmekte başarılı olacağı yönünde gerçekçi umutlara sahip olması. (ii) Kişinin, amaçlarının gerçekleştirmeye değer olduklarına inanması (440)—kısmen, toplumun diğer üyelerinin bu amaçların değerli olduklarını kabul etmeleri. Peki, özsaygının ilkelerin seçimiyle ne alâkası var?

2. Bu alâka özsaygının üç özelliğiyle açığa çıkar.

İlk olarak, özsaygı, koşulların kabul edilebilirliği için olması gereken temel bir değerdir – muhtemelen temel birincil değer. Özsaygı olmadan “[t]üm arzular ve faaliyetler boş ve nafil olur ve duyumsamazlığa ve sinikliğe batarız” (440). Özsaygının böylesine önemli olmasından yola çıkılarak iki ilke çerçevesinde her konumun kabul edilebilir olup olmadığını anlamak için şu test yapılabilir: İlgili konumun, içinde bulunan kişinin özsaygısı açısından olumlu koşulları sağlayıp sağlamadığına bakın.

Şimdi, özsaygıyı birincil toplumsal değer olarak ele almak tuhaf görünebilir. Sonuçta, özsaygı toplumun üyelerine dağıtmak zorunda olduğu—gelir gibi, refah gibi, ya da özgürlükler, fırsatlar gibi—bir şey değil. Fakat—burada, ikinci ana fikre geliyorum—özsaygı toplumsal olarak dağıtılmazken özsaygıyı geliştiren belirli toplumsal koşullar dağıtılır: Rawls, bu koşulları özsaygının “toplumsal temelleri” olarak adlandırır. Bununla kastettiği, özsaygıyı besleyen belirli toplumsal koşulların varlığıdır. Özsaygının, daha önce ayırttığım, iki kesitine tekabül eden, toplumsal temelin iki çeşidi arasında ayrıma gitmekte fayda var: (i) İçerisinde bulunduğumuz koşulların amaçlar geliştirmemize ve makul başarı beklentileriyle bu amaçların peşinden gitmemize olanak sağlıyor olmaları önemlidir. Bunu, özsaygının “nesnel yanı” olarak adlandırın. (ii) Başkalarıyla, onların bize yönelik saygısını deneyimleyebileceğimiz şekilde bağlantıya geçmemiz önemlidir. Böyle bir deneyimin yokluğunda kendimize verdiğimiz değeri ve amaçlarımızın, peşlerinden gidilecek değerde olduklarına dair inancımızı korumamız zor olur. Bunu da, özsaygının “kültürel yanı” olarak adlandırın.

Üçüncü olarak, (özsaygı dışındaki) diğer birincil değerler—temel özgürlükler, fırsatlar, gelir ve refah, otorite sunan mevkiler ve güçler—hem nesnel hem kültürel özsaygının toplumsal temellerini sağlarlar. Birincil değerlerle toplumsal temeller arasındaki bu bağlantının nasıl işlediğini daha sonra daha detaylı bir şekilde açıklayacağım. Şimdilik, özsaygıyı göz önüne almanın özsaygının toplumsal temellerini göz önüne almaya yol açtığını söylemekle yetinelim. Ve hem nesnel hem de kültürel toplumsal temelleri göz

önüne almak, bu temelleri sağladıkları için, diğer birincil değerlerin dağıtımını göz önüne almayı gerektirir.

3. Öyleyse, özsaygı çok değerlidir; ve toplumsal temelleri vardır. Bu durumda, başlangıç durumunda, taraflar kabul edilebilir bir konumda olabilmeleri için toplumsal koşulların özsaygılarını destekleyici nitelikte olmasını temin etmek durumundadırlar. Bu durumda, özsaygının toplumsal temellerini göz önüne almanın, nasıl, iki ilkenin savunusunu beraberinde getirdiğini düşünün.

Özsaygı, bu suretle, en düşük düzey de dahil olmak üzere her toplumsal konumda, temel özgürlüklerin eşit olarak sunulması açısından iki ilkeyi destekler. Neden? Zira, özgürlükler, vatandaşların, toplumsal konumları ne olursa olsun, diğerleriyle ortak idealler için çalışmanın mümkün olduğu örgütlenmeler oluşturmalarını sağlarlar. Vatandaşların kaygılarını ve ideallerini paylaşanlarla birlikte girdikleri bu tür faaliyetler yine onların özsaygıları açısından öznel destek sağlayacaktır. Öyleyse, iki ilke, toplumsal konumdan bağımsız olarak, en düşük konumun, herkes için özgürlüğü temin etmekle özsaygı için gereken koşulların bu konumda da oluşmasına yardım ettikleri için, tatmin edici ya da kabul edilebilir olmasını da garanti altına alırlar.

5. Özsaygının göz önüne alınması aynı zamanda tarafların erişebildikleri maddi kaynakları da hesaba katmalarını sağlar. Amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken öz güvenli olmak isterler: Özsaygının nesnel temeli. Ancak, bunun için, amaçlarının peşinden gitme özgürlüğünden daha fazlasına gereksinim duyarlar. Özgürlüklerinin değerli olduğundan, özgürlüklerinin sadece formel olarak korunmadığından, aynı zamanda gerçekten değerli olduğundan emin olmaya ihtiyaç duyarlar. Öyleyse, Rawls'un deyişiyle, "özgürlüğün kıymeti"ni (204) garanti altına almak isterler:

Sonuçta, hangi konuma gelirlerse gelsinler, özgürlüklerini amaçlarını gerçekleştirmekte kullanmalarını sağlayacak uygun bir yaşam standardı.

Fakat uygun bir yaşam standardını—söz gelimi makul bir asgari ücret, ya da bir eşik—hesaba katmakla minimumun maksimize edilmesini temin etmek ayrı şeylerdir. Özsaygı hakkında düşünmek, bizleri neden uygun bir yaşam standardını garanti altına almanın yolu olarak F1'ye götürsün?

Farklılık ilkesinin özsaygıyı en dezavantajlı konumda nasıl geliştirdiğini düşünün.

1. Farklılık ilkesi, sadece en düşük gelir düzeyindekilerin yaşamsal beklentilerine katkı sağlayacak eşitsizliklere izin verir. Daha büyük eşitsizlikler gibi küçük eşitsizlikler de beklentileri azaltır.

2. Şimdi, bir kişi için özgürlüklerin değerinin ya da “kıymeti”nin kişinin erişebildiği kaynakların ölçüsüne bağlı olduğunu varsayın. (Bu, siyasal özgürlükler örneği açısından daha mantıklı bir varsayım. Ama bu özgürlüklerin değeri, ilk ilkedeki, siyasal özgürlüğün hakça değerini gerektiren şartla sağlanıyor.)

3. Bu nedenle, farklılık ilkesiyle birlikte özgürlüklerin asgari değeri alternatif ilkelerle birlikte olduğundan daha yüksektir. Aslında, özgürlüklerin değeri, önerildiği gibi, (göreceli değil, mutlak) gelir ve servetin artan bir fonksiyonuysa, bu durumda, farklılık ilkesi karşılandığında maksimin değerine ulaşır.

4. Ancak, özsaygı özgürlüklerin değerine dayanır. Zira, özsaygı, kişinin amaçlarına ulaşabileceği yönünde güvene sahip olmasını gerektirir: Nesnel desteğe gereksinim duyar. Fakat söz konusu güven kaynaklar arttıkça artar. Kısaca, özsaygı değeri, özgürlüğün asgari değerini maksimize eden ilkelerin seçimini teşvik eder.

5. Öyleyse, bu iki ilke, özsaygının toplumsal temelleri için, en düşük konumda bile, güçlü bir destek kaynağı.

6. Bu nedenle, iki ilke, kabul edilebilirlik açısından da güçlü bir destek kaynağı.

Dahası, farklılık ilkesi kapsamında, en düşük gelir düzeyinde yer alanların özgürlükleri sadece garanti altına alınmakla kalmaz, aynı zamanda bu garanti toplumdaki kamu anlayışının bir parçasını oluşturur. Fakat, maksimize edilmiş bir minimum olarak tanımlanan makûl bir asgari düzeyle işleyen bir toplum, aslında, avantajları düzenli bir toplumun özgür ve eşit üyelerini birbirinden ayırıştıran toplumsal konumun, doğal yeteneklerin ve iyi talihin tafsilatından bağımsız olarak temin etmekte hemfikir olur. Kabul edildikleri takdirde, asgari düzeydeki beklentilerin ve minimum düzeyde özgürlüklerin değerinin azalmasına yol açacağı için muhtemel avantajlardan vazgeçmek en düşük konumdakilere yönelik saygının ifadesidir ve bu kişilerin değerli olduklarını kabul etmek anlamına gelir. Ve özsaygının önemi açısından kamu kurumlarının kişilere saygı göstermelerini istemek rasyoneldir.

Öyleyse, seçimin farklılık ilkesi lehine yapılması, hem kişinin amaçlarını kendine saygılı bir şekilde gerçekleştirmesi için gereken kaynakların temin edilmesi vasıtasıyla (özsaygının toplumsal temellerinin nesnel boyutu) hem de kişinin saygı duyulan bir insan olarak yaşadığı deneyime katkıda bulunmak vasıtasıyla özsaygının temellerini güçlendirir. Bu, toplumun her bir üyesinin, özgür ve eşit üyeler olarak diğer üyelerden saygı görmelerini toplumu düzenleyici temel ilkeler arasına yerleştirir.

Aslında, Rawls'un bu argümanda dile getirdikleri şu şekilde toparlanabilir: Modern siyasal toplumda, gelir dağılımı doğal ve sabit değildir; birbirinden ayrık bireysel seçimlerin bir sonucu da değildir. Gelir dağılımı, bunların aksine, kısmen, mülkiyet, sözleşme, vergilendirme, öğretim, eğitimle ilgili ekonomik oyunun kuralları hakkında kolektif olarak aldığımız kararlar sonucunda ortaya çıkar. Sonuçlar, toplumun temel yapısı hakkında kolektif olarak benimsediğimiz kurallara bağlı oldukları ve bireysel olarak yaptığımız seçimlere dayanmadıkları için hakça bir gelir dağılımının temini oldukça önemlidir: Özellikle, en düşük gelir düzeyindeki vatandaşlar için maddi refah düzeyinin yükseltilmesi sadece bu vatandaşların refahını artırmakla alâkalı bir konu değildir. Bu, daha ziyade, vatandaşların yaşamlarıyla ilgili plânları eşit bir zeminde yapabilmeleri ve uygulayabilmeleri için ihtiyaç duydukları kaynakların temin edilmesiyle, eşit değerde olduklarının toplumsal olarak tanınmasını sağlamaktır. Kişisel ve siyasi özgürlüklerin hak temelli temini vasıtasıyla toplumun üyelerine eşit insanlar olarak saygı gösterdiğimiz gibi, ekonomi oyununun kurallarını kişilerin amaçlarını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları kaynakların hakça dağıtımını teşvik edecek şekilde belirleyerek, özellikle, özgürlüğün değerini en düşük düzeyde deneyimleyen kişiler için maksimize ederek üyelere eşit bireyler olarak saygı gösteririz. Tahayyül edebileceğimiz bütün hukuki yapılarda bazı vatandaşların yaşamlarıyla ilgili öngörülerin cazibesi, tüm diğer vatandaşlarınkine kıyasla daha zayıf olacaktır. Eşitlerden oluşan bir toplumda yaşamsal öngörülerini daha düşük olanlara öngörülerini daha yüksek olabileceği bir düzenlemeyi neden seçmediğimizi açıklayabilecek durumda olmamız gerekir. Rawls'un ilkeleri çerçevesinde bulunabilecek açıklama, en kötü durumda olanların yaşamla ilgili öngörülerinin olabildiğince iyi olduğudur.

12. Sonuçlar

Rawls'un temel savı öyledir: Birbirinden ayırık ahlâki ve dinî kanaatlere sahip olan özgür ve eşit insanlar arasında hakça bir işbirliği sistemi idealinden yola ıkmın. Böyle tanımlanan kişiler arasında işleyecek hakça bir işbirliğine uygun adalet ilkeleri üzerine düşünün. Bu temel idealle yola çıkmakla her bir kişi açısından, toplumsal konumu, yetenekleri, cinsiyeti, ırkı, dinî itikadı, amaçları ne olursa olsun, kabul edilebilir olan ilkelere ulaşmaya çalışırız. Kabul edilebilirlik, özsaygıyı desteklemeyi getirir. Ve böyle ilkeleri bulmak istiyorsak, en az avantajlılar arasında olsak bile kabul edilebilir özellikte olan iki ilkeye ulaşırız.

Özgür ve eşit ahlâki kişiler arasında hakça işbirliği idealinden yola çıktığımızda hem temel özgürlükleri hem de sosyo-ekonomik eşitliği talep eden bir siyasal anlayışa yöneliriz: "özgürlük ve eşitliğin uzlaştırılması." Bunun anlamı, özgürlük ve eşitliği birbirinden bağımsız ve birbirine karşıt ilkeler gibi dengelenmesi gereken değerler olarak düşünmememiz gerektiğidir. Benzer şekilde, bu iki değer tek bir adalet anlayışı içerisinde birleştirilmesinin sadece bir siyasal uzlaş ı olduğunu farzetmememiz gerekir. Bunun yerine, özgürlük ve eşitliğin ortak temelleri, üyelerinin özgürlük ve eşitliğini tanıyan ve işbirliği için hakça koşulları sağlayan bir toplum idealinde yatar. Bu ideal, dinî hoşgörüsüzlüğün ve ırk ayrımcılığının gayriadil oldukları yönündeki temel kanaatleri desteklediği gibi toplumsal ve ekonomik kaynakların dağıtımıyla ilgili ihtilaf ılı sorular açısından eşitlikçi bir kılavuz sağlar.

¹ *TJ*, s. 86.

² *TJ*, 87.

³ “Doğal dağılım ne adildir ne de gayriadil. Kişilerin toplumun içine belirli bir konumla doğmaları da gayriadil değildir. Bunlar sadece doğal gerçeklerdir. Adil ve gayriadil olan kurumların bu gerçeklerle halleşme biçimleridir. Aristokratik ve kast toplumları gayriadildir; zira, bu durumsallıkları hemen hemen kapalı ve imtiyazlı sosyal sınıflara aidiyetin edinilmiş temelleri kılarlar. Bu toplumların temel yapısı, doğadaki keyfiliği toplumun bir parçası kılar. Fakat insanların, bu durumsallıklara teslim olmalarını gerektiren hiçbir neden yoktur” (87-88).

⁴ *A.g.e.*, s. 377.

⁵ Bu, farklılığa kabaca yaklaşır: Ortalama fayda, fayda uzamında işlerken, iki ilkenin değerlerin dağıtımıyla ilgili bir formül sundukları gerçeğiyle uyumlu kılınmalıdır.